

Meghaladni Trianont

A békediktátum százéves évfordulója maga a történelem. Ezért érdemes a históriát, vagyis a múltunkat felidézni. Kezdetől tapasztalható a magyarság élni akarása és sorsfordító helyzetekben a kimagasló személyiségek munkálkodása. Így építkezett IV. Béla király a tatárjárást követően, majd a feudális anarchiát leküzdő Károly Róbert és Corvin Mátyás. Így került sor a mohácsi csata után a végvári harcok kirobbanására, Báthori Istvánnal az önálló Erdélyi Fejedelemség megszilárdulására, a Bocskai-felkelésre, II. Rákóczi Ferenc szabadságharcára, a magyar köznemesség ellenállására II. József császár abszolutizmusával szemben, végül az 1848–49-es forradalmat és szabadságharcot követő kiegyezésre Deák Ferencsel és Andrássy Gyula gróffal. Bár harmincnégy évig tartott, az '56-os forradalmat követő pártállamtól és a szovjet csapatoktól is sikerült megszabadulnunk. Gyurcsány Ferenc rezsimje kevesebb mint öt esztendeig tartott. Utóda, Bajnai Gordon is csak egy évig húzta.

Ám a trianoni békeparancs semmiféle korábbi katasztrófához sem hasonlítható. A magyarságnak egy évezreden át esetről esetre sikerült visszaszereznie önállóságát és területi integritását. Egészen a Párizs környéki rablóbékéig. Ott és akkor az ország – külső-belső okokból egyaránt – végzetesen megcsonkult. De még a kezdeti tetszhalálból is született feltámadás. A társadalom magához tért, és korra-nemre való tekintet nélkül reménykedett a revízióban, mi több: azért kitartóan munkálkodott. Csakhogy a törekvést a II. világháború felülírta. A kényszerhelyzet az országot rossz felé sodorta, majd a vereség újabb csonkításhoz, közel fél évszázados szovjet megszálláshoz és hazai csatlósai rémuralmához vezetett. Végül bekövetkezett a rendszerváltozásnak titulált felemás átrendeződés, ezzel párhuzamosan módosultak az európai és világpolitikai

viszonyok. A trianoni utódállamok szétestek, a Szovjetunió összeroppant, de addigra a magyarság nem csak meggyöngült, meg is hasonlott.

A nemzetnek a gyöngye jellemű, pacifista Károlyi Mihály vezette köztársaság, majd a bolsevik tanácskormány pár hónapos anarchiája után még sikerült kijózanodnia. Horthy Miklós és kormányainak néhány jeles politikusa – Bethlen István, Bánffy Miklós, Klebelsberg Kuno, Teleki Pál és mások – társadalmi békét teremtettek, az Erdélyből, Délvidékről és Felső-Magyarországról menekültek százezreit sikeresen integrálták, végül tíz-egynéhány év alatt helyrehozták az ország hitelképességét, a gyáripart, a mezőgazdaságot, a közlekedést, a kultúrát és a művelődést, végül a győri programmal nekiláttak a nemzeti hadsereg fejlesztésének. Visszatekintve korántsem meglepő, hogy históriánk a balsors közepete is rátermett vezetőkkel folytatódott.

A talpra állásban óriási szerepet játszott a magyar értelmiség: elkötelezett művészek, tanárok, feltalálók, mérnökök, jogászok, orvosok, köztisztviselők, ugyanúgy a hozzáértő iparosok, földművesek és nem utolsósorban a katonák. Trianon megítélésében és a nemzeti egység kérdésében a különböző társadalmi osztályok közt elmentétek (akkor még) nem robbantak ki. Vita csak a békeparancs kiküszöbölésének módozatairól zajlott, de vérmérséklettől és politikai nézetektől függetlenül a véleménykülönbségek sose váltak kibékíthetetlené. Ez a lényeg: a nemzet tagjai osztályhelyzetüktől és származásuktól függetlenül ugyanarra törekedtek, vagyis a történeti Magyarország helyreállítására. Ezért vállalták a nehézségeket és a mindennapos küzdelmet a tudományos életben, a művészetekben és a kétkezi munkában egyaránt. Ennek a szándéknak tulajdonítható a szövetkezés Mussolinival és Hitlerrel, kierőszakolt részvételünk a második

világháborúban és a vereség, mely halottak és hadifoglyok százezreivel, végül újabb terület-vesztéssel járt.

Könnyű utólag ítélkezni. Ám elfogadhatatlan gyűlölködő sovinizmust és kirekesztést ordítani abban az országban, mely hódító háborúkat a kora középkor óta nem indított, öncélú dinasztikus küzdelmekben nem vett részt, idegen népességet és területeket nem óhajtott bekebelezni, s a fajgyűlölet sem volt jellemző rá. Összegezve: aki Magyarországon nem hisz a csodákban, az nem realista, ha csak a Trianon utáni talpra állásra, a második világháború után megindult újjáépítésre, az '56-os forradalomra, a vegyes emlékezetű, de mégiscsak megvalósult rendszerváltozásra és a szovjet megszállók kivonulására gondolunk. Ebbe a sorba illeszkedik a kettős magyar állampolgárság bevezetése 2010. május 20-án, a 2011. április 25-én elfogadott Alkotmány, a határon túli magyarság évről évre erősödő támogatása, az egyházi oktatás térnyerése, a munkanélküliség zuhanásszerű csökkenése, a felívelő gazdaság és sok más előremutató intézkedés.

Az idén nemcsak Trianonra és azokra emlékezünk, akik a két világháború között a megcsontított Magyarországot anyagilag és szellemileg megszilárdították, hanem azokra is, akik a változó gazdasági-politikai viszonyok közt a Kárpát-medence átrendeződött népességét figyelembe véve a nemzet gyarapodásáért határainkon innen és túl munkálkodnak.

A gyökeresen megváltozott helyzetben Magyarország NATO- és EU-tagsága mozgásterünket egyszerre tágítja és szűkíti. Kontinentális viszonyok közt más a játéktér, és meglehetősen vegyesek az elvárások. Az uniós tagság óriási előnye a határok légiesítése, tisztán nemzeti szempontból főképp az, hogy az elcsatolt magyarlakta területekre szabadon utazhatunk. Feltétlenül hasznos a Kárpát-medencei beruházások megvalósítása, a tőke és a szolgáltatások akadálytalan áramlása, a művelődés pezsgése és sok más. De hátrányai is jócskán vannak. Egyrészt a kiterjedt mozgásszabadság elaltatja a magyarság veszélyérzetét, és megkönnyíti a határon túliak – mind a szórvány, mind a tömbmagyar lakosság – elvándorlását meg az asszimilációt. Másrészt ugyanez a szabadság kultúravesztéssel jár(hat). Fennáll a veszély,

hogy a nyelvhez és a tájhoz kötődő művészet feloldódik valamiféle európai katyvaszban, mely eredetét nem teremt, csupán próbál megfelelni a világdivatoknak. Noha Európát mindenekelőtt kulturális sokszínűsége teszi egyedülállóvá. A bőség főleg a szépirodalmat gazdagítja, de más területeken is érvényesül.

Csak néhány példa: a jellegzetes erdélyi, más szóval transzszilván irodalom termette Kemény Zsigmondot, Bánffy Miklóst, Wass Albertet, Nyirő Józsefet, Tamási Áront, Kós Károlyt, Kányádi Sándort, Páskándi Gézát, Sütő Andrást, Szilágyi Istvánt és más jeleket. Erdélyben jött létre a nagybányai festőiskola. Felső-Magyarország szülötte Márai Sándor, Grendel Lajos és Batta György, a Délvidéké Kosztolányi Dezső, Herczeg Ferenc, Gion Nándor, Bence Lajos, Hornyik Miklós és így tovább. Szerbiában működött a hatvanas-hetvenes évek posztavantgárd irányzatainak legszabadabb folyóirata, az Új Symposion (hasonlóan a párizsi Magyar Műhelyhez). Szerzőik nem elszigetelten alkottak, de irodalmukat közegük jellegzetes történetvezetésével, szókészletével és sajátos élményeivel gazdagították. Emigráns irodalmunk is ízig-vérig magyar maradt. Az erdélyi színház korábban Harag Györggyel és Lohinszky Loránddal ékeskedett, ma pedig más kiválóságokkal büszkélkedhet. Vidnyánszky Attila a Kárpátalja szülötte; ott kezdett színházat csinálni. Profán, de igaz: a határainkon túli magyar konyha ízei összetéveszthetetlenek. Csupán remélni lehet, hogy mindezeket nem adjuk föl.

Az EU-tagság megkönnyítette a határon túli magyarok kettős állampolgárságát, s a magyar szellemi életbe történő visszafogadásukat is. Ugyanakkor ajtót-ablakot tárt a romboló szubkultúráknak, a művészkedő értékhiányos irányzatoknak és annak a világpolgári szemléletnek, mely képtelen és nem is akar nemzeti törekvéseinknek megfelelni. Filmtermésünk, könyvkiadásunk, képzőművészetünk és színházaink egy része elszakadóban van a magyar és Kárpát-medencei gyökereitől. A kultúra nagy nemzeti céljai időről időre háttérbe szorulnak, támogatói és alkotói örökös magyarázkodásra kényszerülnek. Az ellentétek valóságos szellemi polgárháborúvá fajulnak. Megtapasztaltuk korábban is a népi-urbánus küzdelmek során, de azok irányzatos harcok voltak, míg a maiak tisztán politikai-

anyagi érdeket képviselnek. Nagy kérdés, hogy az EU-tagság gazdasági előnyei és kiterjesztett szabadsága mellett elindít-e néhány visszafordíthatatlan folyamatot. Ma még nem tudni. Ha a visegrádi négyek együttműködése meg a balkáni országokkal épülő kapcsolatrendszer kitart, s ha Magyarország nem enged a kozmopolita-internationalista nyomásnak, van esély. Mint annyiszor, a szorongatott helyzetből létezik kilábalás.

Ami Trianont illeti, legkevesebb, hogy megőrizzük a nemzeti emlékezetben. Egyúttal lépünk tovább. Illyés Gyula *Haza, a magasban* című verse pár sorát idézve: „Jöhet idő így emlékezni / bátrabb dolog lesz, mint tervezni – / bátrabb új hont a mult időkben / fürkészni, mint a jövődökben –? / Mi gondom! – áll az én hazám már / védőbőben minden magasságnál.”

A történettudomány és a művészet Trianonfeldolgozásai mellett a művelődés-oktatás adósága, hogy iskoláinkban és egyetemeinken a békeparancs átélhető, tárgyilagos ismertetése sekélyes, sőt hiányos. A szomszéd országok érzékenysége és amúgy üdvözlendő célok: a politikai-gazdasági együttműködés szempontjai a tragédia megjelenítését legtöbbször felülírják. Kölcsey Ferencnek igaza van: „Régi kor árnyai felé visszamerengni mit ér?” – de ahogy a 907. évi pozsonyi csatát, későbbi győzelmeinket és vereségeinket tanítjuk, úgy történelmünk legnagyobb katasztrófája se maradhat említetlen. Mi több: alapos elemzésre szorul. Szükség van rá, már csak azért is, hogy a veszteség elemzése mellett a diákokban tudatosítsa: határainkon túl honfitársak milliói élnek, akikkel összetartozunk.

Máskülönben a Kárpát-medence magyar népessége elenyész, kultúrája megsemmisül, épített öröksége rommá, jó esetben múzeumi relikviákká zsugorodik. Ez történt a fejpénzért eladott-elüldözött erdélyi szászokkal, Kolozsvárt a Házsongárdi temetővel, Délvidéken (Szerbiában) az aracsi gótikus pusztatemplommal és más magyar műemlékekkel. Az utódállamok szélsőséges nacionalizmusa a magyar históriát és a szépirodalmat sem kíméli.

Így lett Csák Máté Matej Čak néven szlovák, Hunyadi János román, Balassi Bálint Valent Balaša. A szomszéd országok história- és művészettörténet-hamisításai hosszan sorolhatók, de legalább itthon öntsünk tiszta vizet a pohárba. Más szóval: a Kárpát-medencei magyar kultúrát tanítsuk egységesen, hisz létrehozása ugyanazon országnak köszönhető.

Bár a teljes körű megbékélés ma még illúzió, érdemes törekedni rá. Trianon megtörtént, ezen nem változtathatunk, de annak tanulságait megszívelhetjük. A békediktátum nyomasztó öröksége végül is meghaladható, ha a kormány és a közvélemény a székely közigazgatási és kulturális autonómia kérdését, a kárpátaljai magyar nyelvoktatást, a délvidéki honfitársaink helyzetét, általában a magyarlakta területek fejlesztését folyvást napirenden tartja. Bár a törekvésnek az EU régiós politikája ma még nem kedvez, a közöny sem örökkévaló. Országunk megerősödése és népességünk gyarapodása a veszteséget nem, de a keserűséget csillapíthatja.

A többi a jövő dönti el.

Barna Kolozsi Valéria: Örökségünk